

KURI NAER FILMIS „VALI KORD“

TÖNU VIKK

„VALI KORD“. Režissöör **Andres Maimik**, idee ja stsenaarium: **Andres Maimik, Juhan Ulfsak ja Rain Tolk**, toimetaja **Juhan Ulfsak**, kaadritagune tekst: **Juhan Ulfsak, Andres Maimik ja Rain Tolk**, montaaž: **Andres Maimik**, produtsendid: **Rain Tolk, Juhan Ulfsak, Andres Maimik ja Priit Aus**, kaamera: **Jaak Kilmi, Andres Maimik, Marko Raat, Karol Ansip ja Tristan Priimägi**, originaalmuusika: **Sten Šeripov, Janek Murd ja Chalice**, helirežissöör **Tanel Roovik**, pilditöötlus: **Rein Jakobson** („Orbital Vox Stuediod“), valgus: „Parunid ja Vonid“, valgustajad **Ken Vainokivi ja Anno Proosvelt**, osatäitjad: **Esto TV (Ken Saan ja Rain Tolk), Juhan Parts jpt.** Video Beta-cam SP, 68 min, värvoiline. © „Kuukulgur Film“, 2004.

28. juunil linastus ETVs **Andres Maimiku** kinematograafiline provokatsioon „Vali kord“, mis pilab Res Publica populistlikke valimisloosungeid, kuid ei piirdu sugugi Res Publica valimisplatvormi kriitikaga ja nõogib parempoolset poliitilist mõtlemiskultuuri laiemalt. Film mõjub kas positiivse või negatiivse šokina, sõltuvalt vaataja poliitilistest eelistustest, positsioonist ja arusaamadest filmikunstis lubatud võtete kohta. Nende võtete hulka kuuluvad küsitletavaid julmalt ahistavad intervjuud, absurdini viidud olukorrad, kus vaeste vanemate lapsed nõuavad madalalpalgaliste vanemate steriliseerimist või kus filmitegijad Juhan Partsi jalgu embavad, ja palju muud sellesarnast.

Kinoesilinastusest alates on ajakirjanduses vaieldud filmi žanrikuuluvuse üle. Kas režissöör on lihtsalt pullivend

või teravapilguline ühiskonnakriitik? Kas „Vali kord“ on koduvideo stiilis salvestatud punk häppening või satiiriline ja ülikriitiline Eesti ühiskonna analüüs? Kas filmitegijate eesmärk oli sihitu anarhistlik filmisemiootiline šokk või on siiski tegemist eesmärgistatud konstruktiivse kriitikaga?

Need, keda film vihastas, toovad välja asjaolu, et poliitilist populismi ja parempoolset sallimatust parodeerides ei too film välja positiivseid väärtusi, mille nimel kogu võitlust peetakse, justkui oleksid filmi autorid kõige ja ka iseenda vastu. Nii näiteks kirjutab Mihkel Mutt, et kriitika peab klassifitseerima ja paika panema, aga „Vali kord“

peedistavat valimatult kõike ja kõiki. Positiivse programmi puudumisel tundub filmitegijate mäss pseudoanarhia ja mängumässuna.

Sellise kriitika eest tahaks filmi kaitseta. Olukord ei ole lihtsalt niisugune, et Maimiku film pilastab midagi iseenesest püha ja tõsist ning ei suuda ärapi-lastatu asemel uut pühadust püstitada. On ju kõik pühad ja tõsised väärtused

demokraatlikus populismis pilastunud juba ammu enne filmi tegemist. Demokraatlik populism on juba iseenesest niisugune ühiskondlik nähtus, mis sisaldab tõsiste väärtuste ümberpöörämist. Kui poliitik räägib eesti rahva huvidest, aga ajab tegelikult taga vaid võimu ja omakasu, siis on tõsised väärtused juba pea peale pööratud. Sellele saab vastu hakata poliitikute demagoogiat paljastades ja pea peale pööratud väärtusi jalgadele tagasi asetades – niisugune oleks „tõsise“ ühiskonnakriitika meetod. Tõsi on, et Maimiku film seda meetodit ei kasuta ning sellepärast tundubki ta olevat ilma positiivse sisuta.

„Tõsise“ kriitika asemel keerab Maimik asjale veel ühe vindi peale: ta mitte ei paljasta poliitikute õõnestavat demagoogiat seda tegelikkusega suhestades, vaid pöörab ümberpööratu veel kord ümber, haarates poliitikute demagoogia oma filmi loodud demagoogiasse. Selle tulemusel muutub populism selgesti äratuntavaks farsiks ning film millekski, millele on väljakujunenud filmikeele kategooriate abil raske nime anda. Farsi farss, demagoogia pilamine ei ole muidugi enam see esialgne tegelikkus, millest poliitikut ja terve mõistus lähtuvad, ning selles mõttes ei aseta ümberpööratu ümberpööramine tegelikkust tema jalgadele, aga midagi siiski juhtub nii tegelikkuse kui ka seda kõverpeeglis kajastava populistliku demagoogiaga. Midagi rõõmsat ja lõbusat.

Selle filmi puhul on naeru allikaks mitte tema sisu, vaid vorm. Kui tavaliselt peaks poliitikute demagoogia paljastamiseks nendest paremini nende endi keelt rääkima, siis „Vali kord“ sunnib poliitikuid filmi keeles rääkima. Ta haarab poliitikut vägivaldselt oma diskursuse raamidesse ja näitab sadistlikult nende nõutust, abitust, nõrdimust ja jõuetut viha – täpselt sedasama, mille tekitab poliitiku demagoogia tavalises võimuta kodanikus. Teiste sõnadega,

poliitiline võimupositsioon pööratakse filmisemiootilise jõuvõtte abil omaenese paroodiaks ning võimulolija muutub iseenda karikatuuriks.

„Vali kord“ portreerib poliitiku ja filmi vahel sedasama suhet, mis eksisteerib valija ja poliitiku vahel. Samasugune on ka filmist tõusev naer – see ei ole heatahtlik ning sisaldab teise ärakasutamise ja alandamise elementi. (Nalja žanr saab tegelikult harva läbi ilma vägivalla ja alandamiseta, meenutagem kas või anekdootide tüüpsüžeesid.) Nii nagu poliitikud manipuleerivad valijaskonnaga, et oma asju ajada, nii manipuleerivad filmitegijad poliitikutega, et oma filmi teha. „Vali kord“ on üks väheseid kohti, kus poliitikud võõra pilli järgi tantsima pannakse. Kui naljakas see on, sõltub muidugi sellest, milline on vaataja enese poliitiline võimupositsioon. Igal juhul on filmitegijad saanud hakkama jõulise ühiskondlik-poliitilise žestiga, mille terapeutiline mõju ei piirdu võimupositsioonide ümberpööramisega. See seisneb ka poliitilise diskussiooni võimaluste rikastamises olukorras, kus ametlik poliitiline diskursus on minetanud vajaduse oma valijatega tõsiselt suhelda.

TÕNU VIIK (sünd. 12. juunil 1968. aastal Jõhvis) on lõpetanud Moskva Riikliku Ülikooli filosoofia erialal 1993, 2003. aastal kaitses ta Emory ülikoolis Atlantas (USA) doktorikraadi. Ta on Eesti Humanitaarinstituudi rektor ja kirjutanud põhiliselt saksa klassikalisesest filosoofiast, fenomenoloogiast ja kultuurifilosoofiast.

Andrus Maimiku ja ESTO TV filmidest varem TMKs:

Kaarel Tarand, Misjonitöö hämarates urgates (Filmist „Welcome to Estonia“);

Ari Lahtenmäki, Anarhistlik dokumentalistide rühm ärritab Eestit (Esto TV rühmitusest), mõlemad 2003, nr 7;

Jan Kaus, Are You Talking to Me? (Filmist „Vali kord“), 2004, nr 5.

